

Література

1. Гатаулин А. М. Издержки производства сельскохозяйственной продукции. — М.: Экономика, 1983. — 118 с.
2. Гатаулин А. М. О системном подходе к оценке экономической эффективности в АПК — Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. — № 8. — 2006. — С. 8—11.
3. Коновалов Ю. И. Совокупная трудоемкость продукции и резервы ее снижения в мясной промышленности СССР. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук // Киевский технологический институт пищевой промышленности. — К., 1987. — 161 с.
4. Методические рекомендации по определению совокупных затрат труда в условиях межхозяйственной кооперации и агропромышленной интеграции. — М.: НИЭСХ, 1978. — 131 с.
5. Статистичний щорічник України за 2004 рік. — К.: Консультант, 2005. — 591 с.
6. Струмилин С. Г. Проблемы экономики труда. — М.: Госполитиздат, 1957. — 733 с.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2007

УДК 314.145:331.101.262

А. С. Коцур, аспірант
кафедри УП і РЕ ТНЕУ

СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ВІДТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Відтворення економічно активного населення країни — складний процес, що протікає в певному соціально-економічному середовищі під впливом ряду чинників. Одними із найважливіших є соціальні чинники, регулювання яких здійснюється через соціальну політику держави.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Економічно активне населення, трудові ресурси, трудовий потенціал, відтворення економічно активного населення, соціальна політика.

Основним завданням соціальної політики з метою відтворення економічно активного населення є створення умов, для росту рівня життя населення, забезпечення належних умов праці, покращення соціального захисту, утвердження у суспільстві системи «соціального партнерства», запровадження системи обов'язкового медичного страхування, розвитку системи освіти.

Економічне, соціальне і політичне становище в Україні за роки незалежності призвели до погіршення, в першу чергу демографічної ситуації в країні. Депопуляція населення і значне від'ємне значення зовнішньої міграції надають їй ознаки кризової. Усі ці процеси призвели до зменшення кількості економічно активного населення. Для оптимізації відтворення економічно активного населення необхідно визначити фактори, що впливають на цей процес і роль у ньому соціальної політики держави.

В останні роки питання соціальної політики розглядається в публікаціях Т. Грішнкової, М. Долішнього, В. Скуратівського, О. Палій, Е. Лібанової та ін. Все більше уваги приділяється відтворенню населення країни та трудових ресурсів зокрема. Зростаючий інтерес до відтворення економічно активного населення спостерігається у працях Д. Богині, А. Колота, І. Кравченка, Л. Лісогор, В. Онікієнка, І. Петрової.

Разом з тим, дослідження впливу соціальної політики саме на процес відтворення населення у нашій країні викликає все більшої зацікавленості.

У статті робиться спроба висвітлити соціальні чинники оптимізації відтворення економічно активного населення.

Економічно активне населення, яке є носієм трудового потенціалу нашої країни, характеризуються певними тенденціями щодо формування його кількісних і якісних параметрів. Так, чисельність економічно активного населення щороку зростає і у 2005 році склала 22,3 млн осіб, і збільшилась у порівнянні з 2004 роком на 0,1 % (2004 р. — 22,2 млн осіб) [1]. Це насамперед пов'язано із економічним зростанням і створенням нових робочих місць. Хоча рівень економічної активності населення в цілому по країні є недостатньо високим і у 2005 р. становив 62,2 % від усього населення держави. Для підвищення рівня економічної активності населення необхідний комплексний підхід, що передбачав б здійснення ряд заходів по оптимізації відтворення економічного активного населення.

Відтворення економічно активного населення країни — складний процес, що протікає в певному соціально-економічному середовищі під впливом ряду чинників. Під чинниками відтворення економічно активного населення розуміють його рушійні сили, а також причини цього процесу. До основних чинників, що безпосередньо визначають особливості відтворення трудового потенціалу Україні, можна віднести демографічні, економічні, культурні, соціальні, екологічні, організаційні і правові.

Усі наведені чинники є важливими для формування процесу відтворення економічно активного населення. Однак найбільшу

зацікавленість для нас мають соціальні, регулювання яких здійснюються через соціальну політику держави.

До соціальних чинників відтворення економічно активного населення можна віднести якість життя населення [2, 3]:

- рівень розвитку соціальної інфраструктури;
- рівень соціального забезпечення і соціального страхування;
- рівень життя населення;
- рівень розвитку системи соціального партнерства;
- рівень розвитку охорони здоров'я;
- рівень розвитку системи освіти.

Соціальна політика будь-якої держави має бути направлена на підвищення якості життя населення. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України основним завданням соціальної політики є створення умов, для росту рівня життя населення, а не стримування темпів його зниження, що спостерігалось протягом останніх десятиліть.

Необхідно відзначити, що впродовж останніх років намітилися позитивні тенденції збільшення розмірів доходів громадян. Так, розмір середньомісячної заробітної плати з 2000 до 2006 року зріс у чотири рази з 230 грн до 1041 грн [4, с. 212; 9]. Проте враховуючи рівень інфляції, що становив в середньому біля 10 % щороку та зростання розмірів прожиткового мінімуму (з 270,10 грн у 2000 р. до 505 грн у 2006 р. або на 87 %) можна стверджувати, що за таких умов суттєвого посилення мотивації населення до економічної активності сподіватись не варто. При здійсненні заходів щодо підвищення рівня життя населення необхідно врахувати різницю в заробітній платі працівників різних галузей національної економіки та у різних регіонах країни. Наприклад, при заробітній платі 1277,06 грн у грудні 2006 року по країні в цілому у сільському господарстві вона становила лише 649,62 грн, а у промисловості 1439,07 грн [9], при цьому у регіонах з розвинутою промисловістю 1300—1400 грн, а у регіонах з аграрною спрямованістю економіки 900—980 грн [9]. Врахування вище наведених даних підвищення рівня життя населення є суттєвим для оптимізації відтворення економічно активного населення. Однак, необхідно враховувати і галузеву спеціалізацію економіки регіонів нашої держави. Ситуація, що склалася із розміром заробітної плати у різних галузях національної економіки та регіонах країни має бути врахована при розробці програм розвитку регіонів із урахуванням економічного, соціального, демографічного, екологічного, культурного їх рівня.

Розглядаючи процес відтворення, як процес, що включає в себе не тільки акумуляцію ще не використаних ресурсів, але й збе-

реження існуючих, необхідно велику роль приділити створенню належних умов функціонування економічно активного населення. Мова йде не тільки про забезпечення належних умов праці, але й про належні соціальні гарантії та соціальний захист. Від того, на якому рівні знаходиться соціальний захист населення можна судити і про економічну модель розвитку держави.

З метою збереження трудового потенціалу країни та запобіганню його відпливу за межі країни, необхідно створити умови, в яких б громадянин відчував захищеність з боку держави. Існуючі фонди державного страхування не в змозі забезпечити працівнику належний соціальний захист. Сьогодні в Україні функціонують чотири фонди державного обов'язкового страхування, що здійснюють наступні види страхування: державне пенсійне страхування; страхування на випадок безробіття, страхування при тимчасовій втраті працездатності; страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Передбачається запровадження й обов'язкового медичного страхування. Діяльність цих фондів здійснюється на не належному рівні, і не в змозі забезпечити належний соціальний захист в основному через обмеженість фінансових ресурсів, джерелом формування яких є роботодавці і самі працівники.

Не менш важливим є утвердження у суспільстві системи «соціального партнерства» між державою, працедавцями і працівниками. Високий рівень розвитку системи соціального партнерства дає змогу працівнику відчувати захищеність своїх прав перед працедавцем та державою, приймати безпосередню участь у вирішенні організаційно-виробничих питань та впливати на процес розподілу доходів від економічної діяльності. Соціальне партнерство передбачає вирішення соціальних конфліктів шляхом мирних переговорів і взаємних поступок. Взаємовідносини між партнерами мають базуватися на принципах розроблених МОП (Конвенція МОП № 87). Якісний розвиток системи соціального партнерства надасть впевненості працівникам у своїй вагомості в економічному і соціальному розвитку держави. При існуючій бюрократичній системі професійних спілок вплив працівників на цей процес мінімізується.

Однією із важливих проблем відтворення економічно активного населення є висока кількість нещасних випадків на підприємствах та висока смертність серед працездатного населення.

Визначальним чинником такого стану справ є недотримання на підприємствах належних умов праці. Також необхідно відзначити фактичну бездіяльність Державного комітету України з на-

гляду за охороною праці, однією з основних функцій якого є контроль за дотримання безпечних умов праці. На нашу думку ефективність діяльності цього органу повинна бути посилена у тих галузях національної економіки, де існують шкідливі та небезпечні умови праці.

Що стосується високої смертності серед працездатного населення, то медична статистика показує, що основними причинами смерті в Україні є хвороби системи кровообігу (62,5 %), ракові захворювання (11,8 % від усіх смертей), нещасні випадки (6,8 %).

Зниження смертності населення можна досягти в першу чергу за рахунок запровадження державного обов'язкового медичного страхування, що передбачало б диспансеризацію усього населення країни. Виконання даної умови дало б можливість заздалегідь виявляти захворювання на ранніх стадіях розвитку і ефективно їх лікування. При цьому зацікавленість у виконанні даної умови була б і у страховиків з метою заощадження коштів при лікуванні хвороби на початковій стадії, і у працедавців з метою збереження трудових ресурсів.

Особливу увагу при розгляді соціальних чинників, що впливають на відтворення економічно активного населення, слід приділити рівню розвитку системи освіти. При аналізі структури попиту на робочу силу великого занепокоєння викликає той факт, що більше 62 % усіх вакансій робочих місць на 01.01.05 р. припадає на долю робітників і більше 28 % на місця, які не потребують професійної підготовки. Найбільшої потреби у трудових ресурсах зокрема мають регіони з найбільш розвинутою економікою (Донецька обл. — 20 %, м. Київ — 15 %, Дніпропетровська — 10 %, Харківська — 7 %,) [4, с.49-50]. Крім того, на сучасному етапі соціально-економічному розвитку країни з'явилась необхідність у високо кваліфікаційній робочій силі. За умов постійної реалізації досягнень науково-технічного прогресу все більшим попитом користуються спеціалісти наукоємних та високотехнологічних галузей національної економіки. Держава і освітні заклади повинні провадити комплексну та послідовну політику у підготовці високоякісних спеціалістів для галузей, які потребують цих спеціалістів при цьому враховувати регіональні особливості попиту на робочу силу, і економічні особливості регіонів.

Слід більше уваги приділяти не тільки здобуттю першого фаху, але й при необхідності перекваліфікації працівників. Це зумовлено на самперед зміною структури національної економіки внаслідок науково-технічного прогресу, в процесі якого окремі спеціальності просто зникають та як їхню працю почали виконувати

механізми. Однак другою категорією працівників, що потребують перекваліфікації є особи, які виходять на пільгову пенсію при досягненні відповідного стажу роботи в окремих галузях національної економіки. При цьому вони виключаються зі складу економічно активного населення, хоча знаходяться в працездатному віці і мають бажання працювати.

Важливою проблемою державної ваги є забезпечення молоді першим робочим місцем. Роботодавці неохоче запрошують на роботу працівників без досвіду роботи. Покращення даної ситуації можна вирішити шляхом введення в дію Закону України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» від 04.11.2004 р. 2150-IV [8]. Дія даного закону щороку зупиняється. Цей закон передбачає надання роботодавцю протягом року дотацій для забезпечення молоді першим робочим місцем у розмірі фактичних витрат на основну та додаткову заробітну плату в межах середньої заробітної плати у регіоні. Введення в дію даного закону стимулювало б роботодавців до запрошення на роботу молодих спеціалістів, де вони могли отримати практичні навички своєї спеціальності.

Отже, при розгляді соціальних чинників, що впливають на відтворення економічно активного населення на даному етапі соціально економічного розвитку держави, слід врахувати наступні особливості:

- при здійсненні заходів по підвищенню рівня життя населення необхідно врахувати різницю, що склалася з заробітною платою у різних галузях національної економіки та враховуючи галузеву спеціалізацію економіки регіонів нашої держави;

- підвищення рівня розвитку системи соціального партнерства;

- підвищення ефективності діяльності Державного комітету України з нагляду за охороною праці у тих галузях народного господарства де мають місце шкідливі та небезпечні умови праці;

- запровадження державного обов'язкового медичного страхування, що передбачало б диспансеризацію усього населення країни.

Для досягнення якісного впливу системи освіти на процес відтворення економічно активного населення потрібно враховувати:

- попит на робочу силу та економічну спеціалізацію регіонів;

- пріоритетні напрямки навчання спеціалістів;

- попит на робочу силу за категоріями робочих місць (надання престижності не популярним сьогодні спеціальностям);

- розвиток освітніх закладів з перекваліфікації та перенавчання;

- запровадження економічних стимулів до активної економічної діяльності пенсіонерів-пільговиків;
- введення в дію Закону України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю».

Література

1. Статистичний бюлетень за 2005 рік. Статистичний збірник Державного комітету статистики України. — К., 2006.
2. Панкратов А. С. Трудовой потенциал: социально-экономические аспекты управления процессом его воспроизводства / Вестник Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. — 1999. — № 3. — С. 77—78.
3. Сагиндигов Е. П. Комплексный анализ и прогноз формирования трудового потенциала региона. — СПб.: СПб.УЭФ. 1999. — 106с. — С. 7.
4. Праця України: 2004. Статистичний збірник Державного комітету статистики України. — К.: 2005.
5. Скуратівський В., Палій О., Лібанова Е. Соціальна політика. — К.: УАДУ, 1997. — 360 с.
6. Социальная политика / Под общ. Ред. Н. А. Волгина. — М.: РАГС, 2003. — 736 с.
7. Україна у цифрах. Короткий статистичний довідник. — К.: Техніка, 2002.
8. WWW.RADA.GOV.UA
9. WWW.MLSP.GOV.UA

Стаття надійшла до редакції 04.04.2007

УДК 502.331.5

І. М. Кравець,

Хмельницький національний університет

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ)

АНОТАЦІЯ. Обґрунтовано застосування факторних моделей для оцінки впливу трудового потенціалу на розвиток регіону. Виявлено якісні характеристики трудового потенціалу регіону які безпосередньо впливають на його соціальний, економічний та інноваційний розвиток.